

Runsö, Överselö sn, Selebo hd.

I prosten Laurentius Widbyensis' förteckning över »Antiquiteter och gamla Monumenter» i Överselö socken år 1667 (*Ransakningarna* 1667—84) säges, att »i Runsöo giärde emellan grinnen och byn strax iempte vägen finnes och een steen af gamble Documenter, och synes på honom föga eller ringa bookstäfwer». Troligen är det samma sten som åsyftas i den yngre förteckningen, av M. Kiulinus 1682, med orden: »Runsöo en steen intet skrijfwen». — R. Dybeck har förgäves eftersökt stenen (*Svenska runurkunder* 1, s. 39). Troligen var det en rest bautasten, utan ristning.

214. Årby, Överselö sn, Selebo hd.

Pl. 215. Pl. 6: B 723.

Litteratur: B 723, L 951. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, F 1 5: 2 och Mon. Sud.; N. R. Brocman, 1W, s. 228; O. Hermelin, Selebo härads fornlemningar 1, s. 426, 431; Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria 1 (1877), s. 2; E. Brate, Svenska runristare (1925), s. 52; O. von Friesen, Runorna (1933), s. 200.

Äldre avbildningar: Peringskiöld a. a. (och B 723).

»Uthi Årby giärdet emellan byn och skogsbacken een stoor steen finnes upreest, på honom een Chrono öfwerst, och i bredderne bookstäfwer, gamla och med mycken moosa öfwerdragna» (*Ransakningarna*, 1667). »Årby en skrijfwen runsteen» (*Ransakningarna*, 1682).

Då år 1862 manbyggnaden i Årby reparerades, upptäcktes runstenen liggande i grundmuren till spisen i vardagsstugan. Den var »sönderslagen i fyra stycken, af hvilka de tre största passade ihop och voro väl bibehållna men det fjärde, en trekantig mindre bit med några runor, tillhörande slingans högra sida, icke kunde återfinnas». Stenens nedersta del var, säges det, så stor, att den icke kunde tagas ut genom dörren. Därför lät ägaren av gården, nämndemannen Jan Carlsson, taga en ritning av stenen och sedan åter lägga in den i den nya spisen, övertäckt av en tjock järnhäll, visserligen skyddad mot skada av värmen från spisen men tyvärr oåtkomlig. Ritningen sattes inom glas och ram och uphängdes på väggen i stugan.

År 1934 blevo de tre fragmenten framtagna ur spismuren. Fotstycket var 0,90 m. högt, 0,80—0,70 m. brett, mellanstycket 0,95 m. högt, 0,55 m. brett, toppstycket 0,60 m. högt, 0,46—0,25 m. brett. De hopfogades med stenkitt, och stenen restes på en låg bergrygg i hagmarken o. 100 m. NÖ om Årby manbyggnad, o. 50 m. N om utfartsvägen, omedelbart S om ett större gravfält, invid vilket runstenen troligen ursprungligen har varit rest. Ristningen är vänd mot Ö. Stenens höjd är 2,45 m.

På stenens h. sida saknas alltjämt en trekantig bit mellan fotstycket och mellanstycket. På v. sidan har en lång flisa av stenens ytterkant fallit bort, varigenom en del av den här anbragta runslingan skadats.

Inskriften är relativt tydlig, där stenytan icke blivit skadad.

Inskrift (med det inom [] supplerat efter Peringskiöld):

· suin · let · ra[is]a · st̄ain · pina · at · uikair · fapur · sen · kopan · b[yki · a]rby · bali · risti ·

5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55

Svæinn let ræisa stein þenna at Vigæir, faður senn goðan, byggi Arby. Balli risti.

»Sven lät resa denna sten efter Viger, sin gode fader, (som) bodde i Årby. Balle ristade.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 6, 36 e och 50 y. Däremot ostungna 3, 19, 25 i.

Namnet *Vigæir* finnes även på Sö 351. Några andra belägg finnas även på uppländska runstenar: L 79 Ingle, Tibble sn, L 189 Hämringe, Gamla Uppsala sn, L 190 Ekeby, Gamla

Uppsala sn, L 480 Skånella kyrka, L 340 Kungsberga, Färentuna sn, D I: 71 Dalby, Vekholms sn. Förleden kan givetvis vara *Vi-* eller *Vig-*. Ett fåtal bärare av namnet äro kända från medeltida urkunder, bland dem Upplandslagmannen Viger spå, »heden i hednisk tid». Namnet *Végeirr* finnes även i Norge och på Island, men är icke särdeles vanligt.

För uttrycket *byggj Arby* (eller *byggj i Arby*) jfr Sö 195 **byki brusaiki**, Sö 208 **buki : i frayslutum**, Sö 312 **byki : nesby**. Medeltida belägg av ortnamnet Årby: *jn arby* 1331 *SD* 4, s. 242 (orig.), *i Arby* (2 ggr), *vppa Aalby, om Aarby* 1409 *SDns* 2, s. 139, 140 (orig.), *j Aarby* ⁷/₃ 1462, ¹⁸/₃ 1464, ¹⁹/₆ 1466, ³/₁₁ 1491.

Årby-stenen är en av de tre av Balle signerade ristningarna i Södermanland. Alla befinna de sig på Selaön. De båda andra äro Sö 203 och Sö 210.

215. Sorunda kyrka, Sotholms hd.

Pl. 2: B 679.

Litteratur: B 679, L 835. J. Bureus, *F a* 10:2 (bl. 85, teckning), *F a* 6:1 n:r 220 (s. 91), *F a* 5 (bl. 142); *Ransakningarna* 1667—84; R. Dybeck, *Svenska runurkunder* 1, s. 18 not; G. Upmark, *Sotholms härad* 4, s. 19.

Avbildningar: Bureus a. a., *F f* 6 (kopparstick); P. Helgonius (i *Peringskiölds Monumenta Sudermanniae* och B 679).

Runstenen omtalas av Bureus och i *Ransakningarna* som liggande i Sorunda kyrkodörr. Teckningen i *F a* 10:2 visar, att båda ändarna varit inkilade under dörrmurarna, varigenom övre delen av inskriften varit dold. Senare (efter 1685) har den tydligen blivit uttagen; på Helgonius' träsnitt är den helt frilagd. Upptill t. h. är ett stycke avslaget. Platsen anges fortfarande som »Sorunda kyrkedör». — Enligt Dybeck (1855) är stenen »för få år sedan lagd under kyrkogolfvet». Den är sålunda för närvarande oåtkomlig men torde i en framtid åter komma i dagen.

Inskriften enligt 1600-talsteckningarna:

+ **rolfr : auk suain : raistu : stain : at : fraustain** [omkr. 10 runor] **auk : at : kunulf : brupur . sin :**

amuti : hiuk : run || ar

RolfR ok Sveinn raistu stein at Frøystein ok at Gunnulf, broður sinn. Amundi hiogg runar.

»Rolv och Sven reste stenen efter Frösten och efter Gunnulv, sin broder. Amunde högg runorna.»

F a 10:2 har 20—24 **stain**, 56—60 **muti**, 65—69 **runar**; B 679 **stnin**, **amuti**, **runai**. De båda sista runorna ha ej fått plats inom drakslingan; den sista runan står på korsfoten, den näst sista på rundjurets hals.

RolfR synes ha varit ett under vikingatiden i Sverige sällsynt namn. Inskrifterna ha endast få, spridda belägg: ytterligare ett i Södermanland (Sö 367), ett i Småland (L 1251), tre i Östergötland (Ög 42, 149, 180), tre i Uppland (L 666, 730, 784). Även *GunnulfR* är ovanligt; det förekommer även på Sö 108 och dessutom i en småländsk (L 1209) och en uppländsk inskrift (L 202). Om namnet *Frøystein* se E. Wessén, *Nordiska namnstudier*, s. 75, om *Amundi* se Sö 333.

Ristaren *Amundi* är nämnd även å Sö 233, 268 och 271.

Sorunda kyrka.

I *Ransakningarna* finnes följande uppgift om »runska» inskrifter över dörrarna i högkoret: »Item en hoop runska skrifven öfver dörarna uti kyrkia i höghkooret. Noch en Runsteen ligger i kyrkiodören» (= Sö 215).